Slovenské verejné diskusie o médiách: Analýza normativity diskutujúcich*

TOMÁŠ PROFANT**
Ústav mezinárodních vztahů, Praha
Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského, Bratislava

Slovak Discussions about Media: An Analysis of the Discussants' Normativity

Abstract: There have been a number of organised discussions about the media in Slovakia in recent times. This study analyses them to find answers to several research questions. One question is: who took part in the discussions about the media in the period this analysis focused on in 2018? Interviews with the organisers of these discussions offered a partial answer to the question of what kind of discursive strategies they used in determining the hegemonic discourse that emerges from these discussions. The article's theoretical starting point is Foucault's question about 'Who is speaking?' as an important element of the archaeology of knowledge. The analysis was conducted by counting the frequency of public normative official affiliations the guests and moderators had in the discussions and performing a qualitative content analysis of the interviews carried out with the organisers. The analysis revealed that most of the participants were politically centrist subjects from centrist parties, the liberal and conservative media, and non-governmental organisations critical of the extremes in the media landscape. The discursive strategies analysed included procedures of exclusion based on the distinction between reason and madness, media routine, and the valuing of objectivity and respect toward the deceased over balance. However, balance is still an acknowledged value and could become the basis for more plural discussions, given that the respondents claimed that they have no problem with differences of opinion.

Keywords: media, discussions, balance, discursive dominance, madness
Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2020, Vol. 56, No. 5: 639–663
https://doi.org/10.13060/csr.2020.043

* Tento výskum bol podporený Grantovou agentúrou Českej Republiky, číslo projektu 18-21864S „Středoproudové a alternativní ekonomické diskurzy v Česku a na Slovensku" a Agentúrou pre výskum a vývoj, číslo projektu APVV-19-0314. Autor by sa rád poďakoval Maríne Urbaníkovej, Tomášovi Samcovi, Danovi Šiterovi, Janovi Danielovi, Františke Zezulákovej Schormovej, Ondřejovi Císařovi, a dvom anonymným recenzentom za ich podnetné pripomienky.
** Všetku korešpondenciu posielajte na adresu: Mgr. Tomáš Profant, Ph.D., Nerudova 3, 118 50 Praha 1, e-mail: profant@iir.cz.

© Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2020

Úvod

Kto na Slovensku verejne diskutuje o médiách? Odpoveď vychádzajúca zo základného práva na slobodu prejavu sa zdá byť jasná. Predsa každý, kto o to má záujem. Ktokoľvek môže napísať blog na internet, prípadne zhotoviť leták, alebo môže predniesť prejav na námestí.

Spoločnosť je však komplexný fenomén a to, že niekto má právo prehovoriť, neznamená, že majú ostatní povinnosť ho počúvať. To, „kto hovorí" [Foucault 2002: 80], v substanciálnom zmysle počúvania a legitimity prehovárajúceho je výsledkom spoločenských inštitucionálnych mechanizmov, mocenských a ideologických bojov a výslednej diskurzívnej konštelácie, ktorú tieto inštitúcie a boje vytvárajú.

To, kto hovorí, môže byť dôležité pre analýzu diskurzu – pre archeológiu nášho vedenia. Táto širšia analýza obvykle zahŕňa sofistikované formy skúmania založené na náročných teoretických aparátoch, ktoré poukazujú na ukrytú jednotu v analyzovanej diskurzívnej formácii.

V tomto ohľade Foucault píše o bodoch ohybu, ktoré sú nekompatibilné a ekvivalentné. Ide o „dva nekompatibilné prvky [, ktoré] sú formované rovnakým spôsobom a podľa rovnakých pravidiel […] sú situované na tej istej rovine a namiesto čírej a jednoduchej nekoherencie formujú alternatívu […] prezentujú sa vo forme ‚buď… alebo'" [ibid.: 101]. Ide o „diskurzívne podskupiny" [ibid.], napríklad v prípade analýzy bohatstva v 18. storočí proti sebe stáli fyziokrati voči utilitaristom.

Tam, kde existuje rôznorodosť, hľadá Foucault jednotu a tú sa snaží odkryť – v rozmiestnení prvkov diskurzívnej formácie nachádza pravidelnosť a podmienky tejto pravidelnosti nazýva „pravidlami formovania" [ibid.: 62]. Analýza pravidiel formovania umožňuje zistiť spoločný základ – ekvivalentnosť – rôznych (protikladných) stratégií v diskurze.

Podobnú argumentáciu možno nájsť u Foucaultových súputníkov a pokračovateľov – tiež odhaľujú jednotu tam, kde je deklarovaná protikladnosť. Analyzujúc televízne diskusie francúzskych intelektuálov, Bourdieu [2001–2002: 96] týchto intelektuálov označuje za „komplicov […] sú to ľudia, ktorí síce stoja proti sebe, ale dohodnutým spôsobom". Tiež píše o diskusiách, v ktorých sú prítomné dve strany, sú dodržané podmienky formálnej rovnosti, avšak „je jasné, že všetci hovoriaci si nie sú na scéne rovní" [ibid.: 97]. Vďaka moderátorovi dominuje jedna strana. Celá neviditeľná práca prípravy diskusie vedie ku kompozícii scény, ktorá „musí vyvolávať predstavu demokratickej rovnováhy" [ibid.: 98]. To, čo nám Bourdieu odhaľuje, je to isté, čo odhaľuje Foucault – demokratická rovnováha je len zdanlivá. Pod povrchom protikladných postojov je prítomná hlbšia jednota.

Tretím príkladom je diskusný program Panorama, v ktorom (v roku 1977) diskutujú politici z opozičných táborov. Súboj proti sebe stojacich politikov zakrýva zaujatosť televízie v prospech demokratického straníckeho systému ako takého a v prospech záujmov štátu [Hall, Conell, Curtis 2007: 357].

Predkladaná analýza je omnoho jednoduchšia, ako práce Foucaulta, Bourdieho a Halla. V prípade slovenských diskusií o médiách vôbec nie je nevyhnutné sofistikovane dokazovať „produkciu […] dominantných ideológií" ako to robí Hall [2007: 74] alebo „definovať nejakú pravidelnosť" tvoriacu pravidlá formovania diskurzívnych formácií, ako to robí Foucault [2002: 62].

Analýza verejných normatívnych afiliácií diskutujúcich a moderujúcich ukazuje homogenitu ešte predtým, ako títo aktéri a aktérky začnú diskutovať. V tomto ohľade nie je predkladaná analýza len analýzou diskusií o médiách, zároveň vypovedá o špecifickej kultúre diskutovania. Metodologické nástroje, ktoré používam, sa prispôsobujú tejto kultúrnej forme a namiesto sofistikovaných analýz archeológie diskurzu, či kompozície scény sa zameriavam na púhe spočítanie aktérov a následne na skúmanie diskurzívnych stratégií organizátorov pri formovaní hegemonického diskurzu v roku 2018.

Teória, metóda a korpus

Teoreticky tak prezentovaná práca nadväzuje na zmienených autorov a snaží sa doplniť ich analytické predpoklady o ďalšie vychádzajúce zo špecifickej kultúry verejnej diskusie. Prvá výskumná otázka sa necháva inšpirovať v úvode zmienenou otázkou „Kto hovorí?" [Foucalut 2002: 80] a nahrádza Foucaultovo skúmanie „inštitucionálneho umiestnenia" [ibid.: 81] prehovárajúceho subjektu otázkou jeho normatívneho umiestnenia.

Ak „[r]eč medicíny nemôže vychádzať od kohokoľvek" [ibid.: 81] a tejto reči v diskurze medicíny 18. a 19. storočia predchádza komplikovaná sieť vzťahov inštitucionalizovaných nemocnicou, diskurz o médiách tiež, zdá sa, nemôže pochádzať od kohokoľvek. Avšak analýza prichádzajúca so zistením, že tento diskurz pochádza najmä od novinárov a ľudí z mimovládneho sektora by nebola nijak zvlášť objavná. Omnoho zaujímavejšie je zisťovať normatívne postavenie subjektov diskurzu o médiách.

Predstavená empirická stať si potom nenárokuje status archeológie vedenia o médiách. V prvej časti zisťuje veľmi obmedzenú časť jednej z pravidiel formovania – modalít vypovedania – „kto hovorí" [Foucault 2002: 80] teda: Kto na Slovensku verejne diskutoval o médiách počas skúmaného obdobia? Nepýta sa na obsah samotnej diskusie a neanalyzuje ani ďalšie pravidlá formovania. Túto, omnoho náročnejšiu analýzu prenecháva budúcim výskumom.

Metódou použitou pre zodpovedanie prvej otázky bolo v prvom kroku vyhľadávanie na internete a snaha nájsť čo najviac živých verejných diskusií medzi dvoma a viac účastníkmi o médiách. Analýza je teda obmedzená na diskusie, ktoré bolo možné nájsť na internete a moje závery sa týkajú iba tých diskusií, ktoré som našiel a sám aj videl. Nemožno ich zovšeobecniť na všetky diskusie o médiách na Slovensku a ani na všetky diskusie v sledovanom období od 26. 2. 2018 do 7. 7. 2018. Jeho začiatok je stanovený vraždou Jána Kuciaka, ktorá viedla k zorga-

nizovaniu niekoľkých diskusií o médiách.[1] Koniec sledovaného obdobia bol stanovený princípom saturácie, teda dostatkom dát a absenciou nových zistení na základe nových dát. Viac ako štyri skúmané mesiace priniesli 38 diskusií. Z nich bolo sedem z analýzy vylúčených, pretože ich témou neboli médiá, ale smrť Jána Kuciaka, prípadne jej vyšetrovanie alebo v jednom prípade konšpirácie a extrémizmus bez relevantnej diskusie o médiách. Všetky ostatné diskusie sa aspoň čiastočne venovali analýze médií. Ich najčastejšími témami boli investigatívna žurnalistika, tzv. alternatívne médiá a udalosti v RTVS po nástupe riaditeľa Jaroslava Rezníka. Základné informácie o týchto diskusiách boli následne kvantifikované do tabuľky v online prílohe[2] a tá bola analyzovaná na zodpovedanie otázky, kto na Slovensku verejne diskutoval o médiách počas skúmaného obdobia.

Diskutujúci (a moderátori) boli identifikovaní prostredníctvom ich verejnej normatívnej afiliácie. Išlo buď o príslušnosť k médiu, mimovládnej organizácii alebo politickej strane, ktoré sa dajú považovať (v širšom zmysle) za súčasť časti politického (ale nie nutne straníckeho) spektra.[3] Diskutujúci mohol patriť aj do kategórie „nezaradení".

Hlavná analýza sa týkala normatívnej afiliácie, ktorá mohla byť dominantná, opozičná a nezaradená. Opozičná afiliácia znamená opozíciu v rámci konkrétnej diskusie, dominantná afiliácia spája stredové (liberálne a konzervatívne) afiliácie politických strán a médií a v prípade mimovládnych organizáciách ich vymedzenie sa voči mediálnemu kraju. Tieto dáta sú agregované do Tabuľky 2.

Pri priraďovaní verejnej normatívnej afiliácie konkrétnym aktérom som používal verejne dostupné informácie. Väčšinu diskutujúcich nebol problém normatívne kategorizovať. Napríklad verejná normatívna afiliácia Martina M. Šimečku je Denník N. U niektorých bolo rozhodovanie náročnejšie. Pre potrebu analýzy som vybral tú, ktorú som považoval za politicky najvyprofilovanejšiu

[1] Ján Kuciak bol investigatívny novinár zavraždený 21. 2. 2018 pravdepodobne kvôli svojej práci. Táto vražda vyvolala masové protesty po celom Slovensku.

[2] Príloha je dostupná na https://doi.org/10.13060/csr.2020.043.

[3] SME, Denník N a Respekt sa dajú označiť za liberálne médiá [Čobejová 2013; O médiách 2019; Berák 2018; Respekt n.a.], .týždeň je liberálne-konzervatívne médium, Postoj konzervatívny web [Sudor 2016] a týždenník Trend podľa vlastných slov „podporuje slobodný trh a užitočné hospodárske reformy" [TREND n.a.a]. Medzi tzv. alternatívne médiá patria Slobodný vysielač a Infovojna [Solik, Holaň 2019]. SDKÚ-DS, Za ľudí [Sekerák 2019: 238], KDH, OĽaNO [Hynčica, Šárovec, 2018: 10], ANO [Kopeček 2006: 417] a SaS [Marušiak 2017: 189–191] sú alebo boli súčasťou stredovej až pravicovej liberálne-konzervatívnej časti spektra, PS je kultúrne liberálna centristická strana [Sekerák 2019: 238] a Smer-SD je konzervatívna ľavica [Cirner 2012]. A napokon, niektoré mimovládne organizácie sa najčastejšie vymedzujú voči korupcii súčasnej vlády a alternatívnym (proruským) médiám a vytvárajú silný normatívny blok, ktorý sa spojil v boji Za slušné Slovensko (ZSS). Okrem hnutia ZSS ide napríklad o Slovenskú spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA), Konšpirátori.sk, Globsec, Nadáciu otvorenej spoločnosti (NOS), či Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku (SSPI).

(napr. riaditeľ RTVS má afiliáciu SNS, ktorej bol kandidátom).[4] Práca analyzuje početnosť týchto afiliácií.

V druhej fáze výskumu bola použitá analýza rozhovorov, ktorá doplnila analýzu zodpovedajúcu prvú výskumnú otázku a poskytla čiastočnú odpoveď na druhú výskumnú otázku: Aké diskurzívne stratégie si zvolili organizátori diskusií pri formovaní hegemonického diskurzu tvorenom diskusiami o médiách? Metódou pre zodpovedanie tejto otázky boli osobné alebo telefonické semi-štrukturované rozhovory prípadne emailové výmeny. Dohromady išlo o 23 organizátorov a organizátorok diskusií.[5] Metódou skúmania rozhovorov bola kvalitatívna obsahová analýza kombinujúca deduktívne a induktívne kódovanie [pozri napr. Schreier 2012].

Táto časť analýzy vychádza z teoretického predpokladu nesubjektívnosti moci. Nemusí existovať vôbec nik, kto by diskurzy vymýšľal, ide tu o „veľké, anonymné, takmer nemé stratégie […] pričom tí, ktorí sú za ne zodpovední často nemusia byť pokrytci" [Foucault 1999: 112]. Vzťah médií a štátu nefunguje „na báze vedomých zámerov, či predpojatosti vysielateľov" [Hall 2007: 76]. Naopak, ideológia je „funkciou […] logiky sociálnych procesov a nie intencií aktéra […] diskurz prehovára prostredníctvom reportéra, ktorý tak mimochodom a nevedomky slúži ako opora reprodukcie dominantného diskurzívneho poľa" [ibid.].

Teoretický predpoklad nesubjektívnosti moci viedol k deduktívnemu využitiu akademickej diskusie o „mediálnych rutinách" [Hopmann, Van Aelst, Legnante 2011: 245] pre spojenie viacerých induktívnych sub-kategórií pod túto nadradenú kategóriu. Tu výskum odpovedá na otázku, aké praktické prípravy diskusií, aké „mediálne rutiny" mali za následok výslednú podobu diskurzu o médiách bez toho, aby obsahovali intenciu dosiahnuť nejakú a nie inú finálnu podobu konkrétnych diskusií? Čo môže mať za následok diskurzívnu dominanciu bez toho, aby nutne išlo o „konšpiráciu" [Hall, Conell, Curtis 2007: 327]?

Naopak, zrejmá intencionalita sa týkala vylučovania alternatívnych médií. Tu bola pri induktívnej tvorbe kategórie následne využitá Foucaultova práca o procedúrach, ktoré kontrolujú, selektujú a organizujú produkciu diskurzu [Foucault 2006: 9]. Konkrétne ide o procedúru vylučovania založenú na „rozdelení a odvrhnutí," na „protiklade rozumu a šialenstva" [ibid.]. Foucaulta vedú

[4] V tabuľke v prílohe uvádzam v zátvorke druhú alebo tretiu afiliáciu diskutujúcich, ktoré však nie sú použité pre samotnú analýzu. Jeden diskutujúci má priradenú jednu afiliáciu. Snaha o čo politicky najjednoznačnejšiu afiliáciu ma viedla k priradeniu politickej afiliácie aj v prípade, že danú afiliáciu človek oficiálne získal dávno pred alebo až po samotnej diskusii. Dôvodom je predpoklad, že normatívnu pozíciu blízku straníckej orientácii zastával aj predtým, ako vstúpil do alebo kandidoval za stranu alebo aj potom, ako z nej vystúpil. Ďalšie menej jednoznačné afiliácie sú vysvetlené v poznámkach pod čiarou v online prílohe.

[5] Martin M. Šimečka nezorganizoval diskusiu, ktorú moderoval, čo som sa dozvedel až počas nášho rozhovoru.

dejiny šialenstva k ustanoveniu postavy blázna ako počiatku, „keď ľudia gestom zvrchovaného rozumu strkajú toho druhého do blázinca" [Foucault 1994: 5]. Reči blázna sa niekedy „upiera akákoľvek platnosť, upiera sa jej pravda a význam" [Foucault 2006: 10]. Na akom základe sú niektorí aktéri vylúčení zo slovenských diskusií o médiách a iní sú vyberaní? Akým spôsobom sa pri vylučovaní prejavuje protiklad rozumu a šialenstva?

Súčasťou vzniku akéhokoľvek zásadného spoločenského antagonizmu je fungovanie logiky ekvivalencie, teda rozpustenie špecifičnosti rôznych pozícií a ich redukcia na prvok, ktorý majú všetky spoločné [Laclau, Mouffe 2001: 127]. Vzájomné odlišnosti v rámci skupiny pri vzniku antagonizmu zanikajú a ich esenciou sa stáva príslušnosť ku skupine. Logika ekvivalencie tak umožňuje vznik spoločenského antagonizmu v kategóriach Seba a Iného – rozumu a šialenstva. Tento antagonizmus bol druhou kategóriou analyzovanou v rámci kvalitatívnej obsahovej analýzy.

Ďalšie induktívne získané kategórie sa týkali spoločenských a žurnalistických hodnôt. Prvou je spoločenská hodnota piety – úcty k zosnulému človeku. Druhou je žurnalistická hodnota zodpovednosti definovaná ako „očakávanie toho, že tlač by mala podporovať všeobecné blaho a vyhnúť sa jeho poškodzovaniu" [McQuail 2003: 45]. Jej súčasťou sú tretia a štvrtá skúmaná hodnota – expertnosť spojená s nestrannosťou a faktičnosťou a vyváženosť [pre diskurzívnu analýzu hodnôt pozri napr. Samec, Gibas 2018].

Práve vyváženosť je kľúčovou hodnotou schopnou narúšať diskurzívnu dominanciu. Je súčasťou základného empirického štandardu „úplnosti" [Ward 2006: 299]. Ten predpokladá okrem iného zahrnutie hlavných pohľadov na vec do novinárskych textov. S nemožnosťou ďalšej žurnalistickej hodnoty – neutrality – sa dá vysporiadať vyvažovaním jedného pohľadu na udalosť relevantným alternatívnym pohľadom [McQuail 2016: 75]. Vyváženosť sa dá nájsť v kódexoch, ku ktorým sa hlásia niektoré tu zmieňované médiá [napr. Denník N 2019; SME n.a.; TREND n.a.b], ale je možné, že nie je normou, ktorou sa redakcie riadia.

V tomto ohľade predkladaný výskum zapadá do dvoch výskumných oblastí. Prvou je analýza diskurzívneho pôsobenia moci, ktorú v rôznych obmenách možno nájsť nielen u Foucaulta [2002], Bourdieuho [2001–2002] a Halla [2007], prípadne Althussera [1971] a Gramsciho [1959], ale sa jej venuje napríklad aj kritická diskurzívna analýza [napr. Fairclough 2003]. Títo autori neanalyzujú nutne diskusie, ale skúmajú diskurzy, ideologické aparáty, hegemónie, polia, alebo ich časti. O niečo podobné usilujem aj ja. Analýza toho, kto na Slovensku verejne diskutuje o médiách ukazuje, ako na Slovensku funguje časť aparátu vládnutia – guvernmentality [pozri napr. Dean 2010].

Zároveň môj výskum spadá svojou empirickou analýzou do analýzy zaujatosti médií (bias). Zrejme najbližšie má ku kritickej tradícii [pozri napr. Herman, Chomsky 2002; McChesney 2009; Bagdikian 2004], lenže príčiny zaujatosti nehľadá v korporátnej organizácii mediálnych štruktúr. Nevenuje sa totižto analýze médií, ale analýze diskusií o médiách tvorených aj aktérmi, ktorí nie sú priamo

spojení s médiami. Približuje sa tak empirickým štúdiám hľadajúcim odpoveď na otázku, či vôbec zaujatosť existuje [pre metanalýzy pozri napr. D'Alessio, Allen 2000; Groeling 2013]. Tieto štúdie sa však venujú správam, môj výskum sa zaoberá normatívnou orientáciou diskutujúcich.

Nachádzajúc existenciu dominancie, otázku jej pôvodu nehľadá ani na úrovni ekonomických štruktúr ako zmienená kritická tradícia, ani na úrovni politických preferencií žurnalistov (organizátorov diskusií), ako (niekedy) v prípade tzv. liberálnej zaujatosti [napr. Goldberg 2002; pre ČR pozri Urbániková, Volek 2017], ani na úrovni ekonomických modelov zaujatosti [Hamilton 2004]. Skúma, či vyváženosť vôbec bola braná do úvahy pri rozhodovaní sa o tom, koho pozvať do diskusie.

Tu je vyváženosť chápaná ako všeobecná žurnalistická hodnota, avšak nie ako prvok, ktorý bezpodmienečne musí byť súčasťou každej diskusie. Analyzované diskusie nie sú spravodajstvom verejnoprávneho rozhlasu alebo televízie, ani novinovými článkami mimo sekcie „Názory". Vyváženosť ako kritérium kritiky je na ne aplikovateľná do omnoho menšej miery. Tu slúži ako žurnalistický ideál schopný obmedziť moc konkrétneho diskurzu, pričom má celkom odlišné teoretické základy. Cieľom tohto článku nie je vyčítať konkrétnym organizátorom nevyváženosť diskusií, ale odpovedať na položené výskumné otázky: kto diskutoval v analyzovanom období verejne o médiách a aké diskurzívne stratégie viedli k formovaniu hegemonického diskurzu pri organizácii diskusií o médiách?

Preto boli najprv položené otvorené otázky ohľadom kritérií použitých pri výbere hostí a až po nich nasledovali sugestívnejšie otázky týkajúce sa ich názorovej blízkosti alebo vzdialenosti na tému diskusie. Niektorí respondenti sa následne na tému tejto vzdialenosti (teda vyváženosti) rozhovorili aj sami.

V nasledujúcej empirickej analýze najprv predostriem výskum odpovedajúci na prvú a následne na druhú výskumnú otázku.

Analýza verejnej normatívnej afiliácie diskutujúcich

Najdôležitejšia pre Foucaultovu otázku „kto hovorí" v prípade médií nie je ich osobná identita, ba nevyhnutne ani zamestnanie, ale verejná normatívna afiliácia. O médiách k nám neprehovára Beata Balogová, ani novinárka, či šéfredaktorka, ale reprezentantka denníka SME – nositeľka liberálneho postoja v mediálnom priestore. Verejná normatívna afiliácia diskutujúcich je prezentovaná v tabuľke v online prílohe a v agregovanej forme v Tabuľke 1.

Odpoveď na otázku kto diskutoval v skúmanom období o médiách je zrejmá. Najčastejšie ide o reprezentantov stredoprúdových – liberálnych alebo konzervatívnych médií ako sú SME (12 diskutujúcich), Denník N (10), Trend (7), Aktuality (7), .týždeň (5), Respekt (2), Postoj (1). Ak sa z celkového počtu účastníkov a účastníčok diskusií (127) odpočítajú alternatívne médiá (14), ide o 39 % (44/114) účastníkov.

Tabuľka 1. Aká bola verejná normatívna afiliácia diskutujúcich?

Účasť na diskusiách	Verejná normatívna afiliácia
16/127	Bez afiliácie
12	SME
10	Denník N
7	Trend, Aktuality
5	.týždeň, Slobodný vysielač
4	TV JOJ, RTVS
3	Rádio Expres, SFPA, Omediach.com, SDKÚ-DS, Za slušné Slovensko, TV Bratislava, Za ľudí
2	TV Markíza, Respekt, SNS, ČT, OĽaNO, SaS, KDH
1	ČCIŽ, PS, Košice: Dnes, SAV, ANO, IPI, SSPI, Korzár, Konšpirátori.sk, Nadácia Pontis, Most-Híd, TA3, Postoj.sk, TASR, TI, Globsec, NOS, MEMO 98, Smer-SD, Vlasť, Zem a vek, Infovojna

Podobnou normatívnou afiliáciou sa vyznačujú členovia politicky podobne orientovaných strán a hnutí alebo osoby, ktoré boli s takouto politickou orientáciou spojené. Ide o SDKÚ-DS (Radičová), Za ľudí (Kollár, Šeliga, Benčík), ANO (Mistríková), Most-Híd (Mizera), KDH (Rybníček, Chudinová), OĽaNO (Viskupič, Budaj) a PS (Blaščák). K nim sa vzhľadom na doterajšie politické prejavy iniciatívy Za slušné Slovensko dajú priradiť traja jeho organizátori (Phole, Nakata a Farská).[6] Títo dohromady tvoria 15 % (17/114) diskutujúcich (bez alternatívnych médií).

Špecifickou skupinou je časť mimovládneho sektora, ktorá sa dlhodobo vymedzuje voči pôsobeniu tzv. alternatívnych médií, ich narábaniu s faktami, šíreniu konšpirácií, ich financovaniu ruskou vládou a ovplyvňovaniu volieb týmto spôsobom. Kritické postoje boli potvrdené niektorými respondentami z týchto organizácií počas rozhovorov. Ide o organizácie SFPA (Madleňák, Hanusinová), SSPI (Masaryková), Memo 98 (Kužel), NOS (Krišťák), Globsec (Klingová) a Konšpirátori.sk (Jančárik). K tejto skupine je možné priradiť nezaradených, avšak dlhodobo normatívne jednoznačne orientovaných analytikov – Miroslavu Ker-

[6] ZSS podporilo v komunálnych voľbách nezávislých kandidátov Matúša Valla a Petra Fiabána (podporení PS, Spolu, OĽaNO, SaS, Sme rodina, Nova, OKS, Šanca) a Mareka Hattasa (neskôr vstúpil do hnutia Za ľudí). Jeden z hlavných organizátorov protestov ZSS, Juraj Šeliga, sa stal podpredsedom hnutia Za ľudí. Organizátori ZSS tiež majú pravidelný stĺpček v pravicovom časopise .týždeň.

Tabuľka 2. Aká verejná normatívna afiliácia diskutujúcich prevládla v diskusiách mimo alternatívnych médií?

Typ afiliácie		Verejná normatívna afiliácia
Normatívna	Inštitucionálna	
dominantná afiliácia 66 % (75/114)	stranícka afiliácia	SDKÚ-DS, Za ľudí, ANO, Most-Híd, KDH, OĽaNO, PS
	mediálna afiliácia	SME, Denník N, Trend, Aktuality, .týždeň, Respekt, Postoj
	mimovládna afiliácia	Za slušné Slovensko, SFPA, SSPI, Memo 98, NOS, Globsec, Konšpirátori.sk
	nezaradení	Kernová, Šoltész, Bránik
opozičná afiliácia 3 % (3/114)	stranícka afiliácia	Smer-SD, SNS
nezaradení 31 % (35/114)		bez afiliácie, RTVS, Rádio Expres, TV Bratislava, ČT, ČCIZ, Košice: Dnes, SAV, IPI, Nadácia Pontis, TA3, TASR, TI, Korzár, TV Markíza

novú[7], Arpáda Šoltésza[8], a Radovana Bránika[9]. Dohromady tvoria 13 % (15/114) diskutujúcich (bez alternatívnych médií).

Zo zvyšných 33 % diskutujúcich je 11 % analyzovaných v spodnej časti tejto sekcie, ktorá sa venuje vyváženejším a akademickým diskusiám. Posledných 22 % zahŕňa menej jednoznačné afiliácie.[10]

Títo diskutujúci patria do skupiny nezaradených, pretože cieľom priraďovania normatívnych afiliácii nie je dokazovať akúsi absolútnu dominanciu jednoliateho tábora, ani zužovať identitu diskutujúcich na politickú stranu alebo médium

[7] Kernová kedysi pôsobila v denníku SME a Trende a teraz sa venuje médiám na stránke O médiách.
[8] Šoltész je investigatívny žurnalista, ktorý prešiel viacerými médiami a teraz pracuje v TV Joj.
[9] Bránik bloguje v denníku SME.
[10] Patria sem však napríklad tu analyzovaní moderátori – Závodský a Kajtárová, (bývalí) investigatívci – Holcová, Wollner a Karolyi, či Katuška z RTVS, ktorý podpísal kritický list voči súčasnému vedeniu riaditeľa Rezníka a bol presunutý do rozhlasu, Moravec z ČT otvorene spochybňujúci zmysluplnosť vyváženosti [Moravec 2017], šéfredaktor regionálneho denníka Korzár Vrábeľ, ktorý pravidelne píše komentáre pre SME, či právnik Deset pravidelne prispievajúci do Denníka N.

v ktorom pracujú. Ľudské bytosti sú omnoho komplexnejšie. Predložený výskum spochybňuje predstavu o demokratickej diskusii tým, že ukazuje chýbajúcu opozíciu v diskusiách o médiách, či už stranícku, mediálnu alebo mimovládnu.

Tabuľka 2 ukazuje zrejmú skutočnosť, ktorá bola aj popudom pre vznik prezentovaného výskumu: na Slovensku verejne v skúmanom období diskutovali o médiách najmä ľudia s veľmi podobným pohľadom na svet. Dve tretiny diskutujúcich bolo možné priradiť k dominantnej afiliácii a iba tri osoby sa dali jednoznačne označiť ako opozičné v rámci danej diskusie.

Zdá sa teda, že rovnako ako „[r]eč medicíny nemôže vychádzať od kohokoľvek" [Foucault 2002: 81], ani reč o médiách v diskusii o médiách nemôže vychádzať od kohokoľvek. Veľmi často spolu diskutujú novinár z liberálneho alebo konzervatívneho média s kolegom alebo kolegyňou, prípadne im sekunduje kritik alternatívnych médií z mimovládneho sektora, ktorého môže doplniť diskutujúci so straníckou afiliáciou z pravého stredu straníckeho spektra. Toto je aj hlavná odpoveď na prvú výskumnú otázku, kto na Slovensku verejne diskutoval o médiách počas skúmaného obdobia: Išlo o ľudí, ktorí sa svojim „normatívnym umiestnením" hlásia k stredu politického spektra alebo sa vymedzujú voči jeho mediálnemu kraju.

Názorovú podobnosť odhaľuje aj analýza rozhovorov. Jedna otázka sa pýtala organizátorov diskusií na názorovú blízkosť alebo vzdialenosť pozvaných hostí v otázke témy diskusie. Z tých, čo odpovedali na túto otázku, všetci potvrdili názorovú blízkosť hostí. Napríklad u Fedora Blaščáka „to boli ľudia na jednej lodi, akokeby z jedného cesta" [Blaščák 2019], Beata Balogová „tam nebadala akože zásadné konflikty […] v tých základných princípoch" [Balogová 2018] a Tomáš Madleňák reagoval tiež podobne: „v tej prvej diskusii, jednoznačne si boli názorovo všetci traja diskutujúci blízki […] v tej druhej diskusii […] boli si veľmi názorovo blízki" [Madleňák 2018]. Názorovú blízkosť potvrdili aj organizátori debát v tzv. alternatívnych médiách [Anonymizované 2019; Koróni 2019].

Z ostatných dotazovaných nikto názorovú blízkosť nepoprel. Niektorí považovali názorovú vzdialenosť buď za v danej chvíli nezmyselnú [Hríb 2018] alebo nemiestnu [Radičová 2018], ich diskusia mala len jedného respondenta [Hazucha 2019; Závodský 2018], alebo sa jednoznačnej odpovedi vyhli [Jančkárová 2018; Tódová 2018], alebo si nepamätali [Vagač 2018].

Názorovú zhodu ozrejmil aj napríklad Matúš Kostolný v dvoch diskusiách, v ktorých bol, keď poukázal na „selanku", ktorá v nich panovala [Denník N 2018: 53:03, PEVŠ 2018: 43:32]. Jednoducho povedané, v diskusiách o médiách diskutovali do veľkej miery ľudia s rovnakými postojmi k médiám.

Tieto principiálne rovnaké postoje sa mohli líšiť v menej zásadných ohľadoch, ako napríklad v otázke ako majú vystupovať redaktori verejnoprávnej televízie, či v otázke aktivizmu novinárov [Balogová 2018] a za názorovo vzdialenejších boli pre schopnosť kritizovať svojich kolegov považovaní iba Peter Schutz zo SME a Miroslava Kernová z portálu O médiách, ktorá do roku 2012 pracovala pre SME a Trend [Madleňák 2018].

Nie všetky diskusie boli bez zrejmých názorových oponentov. Názorovú blízkosť narúša RTVS, kam sú volaní aj zástupcovia druhej strany. Vo Večeri s Havranom diskutoval reprezentant SNS a Smeru (Rezník) a v relácii Z prvej ruky proti reprezentantovi KDH (Štefanec) moderátorka posadila reprezentantku Smeru (Beňová, ktorá je však známa ako dlhodobá oponentka vedeniu strany). V regionálnej TV Bratislava moderátor proti reprezentantovi OĽaNO (Budaj) posadil reprezentanta SNS (Farkašovský).

Normatívna nejednoznačnosť diskutujúcich mohla byť prítomná aj na konferencii PEVŠ. Dva diskusné panely tam obsahovali príspevky od akademikov a akademičiek bez jasnej normatívnej afiliácie. Ďalšími diskutujúcimi bez jednoznačnej afiliácie, boli napríklad reprezentantky firmy Seesame, Fóra kreatívneho priemyslu alebo reprezentant Slovensko.Digital.[11]

A napokon, tzv. alternatívne médiá – Slobodný vysielač a Infovojna – predstavujú svet sám o sebe. Reprezentanti tzv. tradičných alebo štandardných médií tam nechodia, takže sa tam vytvára ich vlastná názorová zhoda existujúca súbežne s názorovou zhodou v diskusiách tzv. štandardných médií.

Mediálna scéna je teda polarizovaná medzi alternatívu a tradičné médiá. V diskusiách o médiách v oboch týchto typoch médií panuje názorová zhoda. Z obvyklého vzorca diskutujúcich vyčnieva akademická konferencia vychádzajúca zo špecifických – akademických – princípov organizácie konferencií. Mediálna politická vyváženosť bola *do istej miery* prítomná v regionálnej TV Bratislava a RTVS.

Absencia tejto vyváženosti je analyzovaná v nasledujúcej sekcii. Tá odpovedá na otázku, aké diskurzívne stratégie boli použité pri formovaní hegemonického diskurzu v prípade organizovania diskusií o médiách.

Analýza 2: Diskurzívne stratégie organizácie diskusií o médiách

Táto časť analýzy je rozdelená podľa kategórií vytvorených prostredníctvom kódovania rozhovorov. V prvom prípade kategória mediálnych rutín zahŕňa konanie moderátorov debát, ktoré sa dá zahrnúť pod Foucaultovo poňatie nesubjektívnosti moci – ide o tie spôsoby organizovania diskusií, ktorých cieľom nie je vylučovanie iných, ale ktoré môžu mať tento dopad. Ďalšími kategóriami kvalitatívnej obsahovej analýzy rozhovorov sú spoločenské a žurnalistické hodnoty, ktoré z týchto rozhovorov vyplynuli – hodnoty piety, expertnosti (spojenej s objektívnosťou) a vyváženosti. Poslednou kategóriou sú explicitné procedúry vylučovania založené na protiklade rozumu a šialenstva.

[11] Je hodné zmienky, že firma Seesame spolupracovala s Nadáciou otvorenej spoločnosti na tvorbe Checkbota, ktorý má odhaľovať dezinformácie na Facebooku a je partnerom iniciatívy Konšpirátori.sk. Slovensko.Digital túto iniciatívu podporuje.

Mediálne rutiny

Prvá kategória vychádza z predpokladu, že ideológia je „funkciou […] logiky sociálnych procesov a nie intencií aktéra […] diskurz prehovára prostredníctvom reportéra, ktorý tak mimochodom a nevedomky slúži ako opora reprodukcie dominantného diskurzívneho poľa" [Hall 2007: 76]. Analýza rozhovorov s organizátormi diskusií ukazuje, že pozývanie hostí s podobnými názormi môže byť (najmä medzi novinármi) spôsobované „mediálnou rutinou" [Hopmann, Van Aelst, Legnante 2011: 245] a teda nie je ich cieľom.

Zrejmým kritériom pri výbere hostí je téma. Hosť je volaný do diskusie na základe nutnej podmienky – venuje sa téme diskusie. Jednoducho ide o ľudí, ktorí „majú čo povedať k danej téme" [Milo 2018]. V analyzovaných diskusiách o médiách to konkrétne často znamenalo, že organizátori si volali novinárov, aby prišli diskutovať o médiách. Do diskusií vzťahujúcich sa k práci J. Kuciaka – investigatíve – boli často volaní jeho kolegovia.

Znalosť témy obvykle súvisela s odbornosťou, pretože „názor je málo […] vy musíte mať za sebou niečo," aby bolo zjavné, že ste si ten názor, ktorý máte, len nenačítali na internete [Bajánová 2018]. Hostia boli v rozhovoroch označovaní za „kompetentných" [Jančkárová 2018; Hübel 2018], „majúcich prehľad" [Madleňák 2018], či „profesionálov v danej problematike" [Nakata 2019]. Odbornosť svojich hostí zdôrazňovali aj organizátori debát v alternatívnych médiách.

Ďalšie kritériá pre voľbu hostí boli vyslovene „praktické" [Prokopčák 2018]. Opäť platí, že akýkoľvek ich ideologický dopad sa nezdá byť ich intenciou. Konkrétne na diskusii denníka SME pod časovým tlakom menili tému a narýchlo zvolávali ľudí, ktorí boli „schopní prísť" [ibid.]. Medzi ďalšie praktické problémy pri volaní hostí do diskusií patrí možnosť, že volaný hosť jednoducho nechce vystúpiť v rádiu alebo v televízii. Podľa Bajánovej z RTVS a Prokopčáka zo SME môžu najviac diskutovať traja ľudia „pretože sa vám rozpadne debata" [Prokopčák 2018]. Podľa Bajánovej ďalej platí, že „nemôžete mať stále tých istých, z toho istého prostredia" a tiež je nutná určitá ekvivalencia medzi hosťami. „Ministri si nesadnú do kresla s hocikým" [Bajánová 2018]. Dôležité je aj, že hostia „vedia dobre rozprávať" [Klingová 2018].

Tiež platí, že „pri niektorých ľuďoch to akoby neviete predvídať, čo vám budú hovoriť, alebo že na ktorej strane budú stáť" [Kajtárová 2018]. Riešením je sa vopred s hosťom krátko porozprávať, čo sa nie vždy darí.

V rámci nesubjektívnosti moci existovali vedľa takýchto praktických kritérií pre voľbu hostí aj kritériá týkajúce sa konkrétneho profilu prípadných hostí. Opäť platí, že ideologický dopad týchto kritérií pravdepodobne nebol žiadnou „konšpiráciou" [Hall, Conell, Curtis 2007: 327]. Štefan Hríb volal Eugena Kordu ako staršieho novinára, ktorý zažil mečiarizmus aj komunizmus, Zuzanu Kovačič-Hanzelovú ako zásadovú v kauze RTVS. Michal Magušin pozval Mareka Wollnera, pretože aj on „prežíval také priame útoky zo strany Babiša," Jozef Viskupič „sa asi najviac venoval médiám zo všetkých poslancov […] a politici

majú dohľad a vplyv na verejnoprávnu televíziu" a Richard Rybníček bol pozvaný ako bývalý riaditeľ STV „z toho manažérskeho hľadiska" [Magušin 2018]. Fedor Blaščák chcel mať vydavateľa (A. Fulmeka) a investigatívneho novinára (A. Soltésza). Beata Balogová volala Matúša Kostolného, pretože dlhodobo pozná jeho názory a Denník N sa prezentuje ako nezávislý, naopak Filipa Obradoviča vybrala ako reprezentanta média spoluvlastneného oligarchickou skupinou (Penta). Na Langošovej cene[12] diskutovali reprezentanti Denníka N, ktorí v daný rok získali túto cenu, Erik Tabery za Respekt, ktorý „pokladáme za jeden z mála, ak nie jediný, hlas, ktorý sa pokúša držať tú nezávislú žurnalistiku" a Iveta Radičová zdôrazňovala v pozícii moci nezávislosť médií [Vagač 2018]. Bálint Lovás bol pozvaný ako organizátor protestov a tiež ako niekto, kto vie dobre rozprávať [Kajtárová 2018] a aj ako reprezentant mladých ľudí [Bajánová 2018]. Cieľom v diskusii z Prvej ruky Rádia Slovensko bolo, aby každý rozprával o niečom inom [ibid.], Vladimír Šnídl chcel mať každého „z iného prostredia" – akademičku, novinára a štátneho úradníka [Šnídl 2019]. Lucia Hanusinová zas hľadala verejne menej známych ľudí. Pre Tomáša Prokopčáka je najdôležitejšie, „aby ste mali debatu, ktorá je zaujímavá pre čitateľa, poslucháča alebo diváka" [Prokopčák 2018]. Podľa toho sa vyberajú hostia, ak sú všetci rovnako zaujímaví, ďalším kritériom v prípade diskusie o médiách je, „či pôsobia v médiách, ktoré sú relevantné […] či majú dosť čitateľov" [ibid.].

Uvedené tak len potvrdzuje kľúčové zistenie z predchádzajúcej časti: názorová vyváženosť nebola kritériom organizátorov diskusií. Aké ďalšie diskurzívne stratégie k tomu prispeli?

Pieta

Okrem analýzy mediálnej rutiny, praktických kritérií a profilu pozývaných hostí analýza ukázala, že rolu pri rozhodovaní sa organizátorov debát hrali spoločenské a žurnalistické hodnoty. Išlo o hodnoty piety, expertnosti spojenej s objektivitou a vyváženosti. Tieto tri hodnoty boli induktívne zistené ako kategórie kvalitatívnej obsahovej analýzy.

Špecifickosť situácie po vražde Jána Kuciaka v niektorých prípadoch viedla k odmietnutiu alebo ignorovaniu vyváženosti kvôli piete, teda kvôli úcte k zosnulému. Nejakým spôsobom pietu artikulovali štyria respondenti. Ivete Radičovej by sa zdalo „priam nemiestne v tom okamihu viesť nejaké polemiky a disku-

[12] Ján Langoš bol disidentom, neskôr federálnym Ministrom vnútra, poslancom kandidujúcim na kandidátke KDH, predsedom Demokratickej strany a zakladateľom Ústavu pamäti národa. Tragicky zahynul pri autonehode v roku 2006. Cena Jána Langoša má podporovať demokratické hodnoty, občiansku odvahu, odhaľovanie pravdy o totalitných režimoch, novinárov prispievajúcich k šíreniu týchto myšlienok a kresťanské hodnoty v spoločnosti.

sie" [Radičová 2018], Nikola Bajánová [2018] zdôraznila, že to pre nich bolo veľmi ťažké, keďže Jána Kuciaka poznali osobne. Monika Tódová v emailovej výmene zmienila, že išlo o diskusiu, ktorú zorganizovala krátko po vražde kolegu. Martin M. Šimečka by považoval pozvanie „niekoho z iného sveta" na diskusiu pri udeľovaní Langošovej ceny za „také asi zvláštne" [Šimečka 2018].[13]

Vražda Jána Kuciaka krátkodobo vo verejnej diskusii v súlade s normou piety mohla prispieť k presadeniu sa postojov, ktoré svojou prácou tento novinár reprezentoval a oslabiť normu vyváženosti.[14]

Analýza ďalších diskusií však nenaznačuje, že by to bola pieta, ktorá bola prekážkou vyváženosti. Diskusie týkajúce sa samotnej smrti Jána Kuciaka boli vylúčené z analýzy, keďže neboli o médiách. A naopak, aj keď sa niektoré debaty udiali krátko po jeho smrti, venovali sa práci alebo fungovaniu médií. Podľa Tomáša Madleňáka, ktorý zorganizoval jednu diskusiu dva dni po vražde „my sme ani nechceli, aby tá diskusia bola o Jánovi Kuciakovi" [Madleňák 2018].[15]

Expertnosť

Ďalšou hodnotou, ktorá bola implicitne nadradená vyváženosti, bola hodnota expertnosti. Ako bolo povedané, pre organizátorov je názor málo, diskutujúci musia byť kompetentní. Význam kompetentnosti alebo odbornosti sa však môže ľahko posunúť smerom k norme objektivity v zmysle faktičnosti a nestrannosti vnímanej aj ako apolitickosť daného experta alebo expertky. Hoci odborníci môžu mať rôzne postoje, jeden odborník môže byť vnímaný aj ako reprezentujúci jeden správny – objektívny – postoj.

Napríklad Branislav Závodský, ktorý robí diskusie jeden na jedného v Rádiu Expres, Radoslava Bránika nepovažoval za „jednu časť sporu [… za] oponenta akémukoľvek konšpiračnému médiu" [Závodský 2018] ale ho považoval za „nezávislého experta" [ibid.]. Nezávislý expert z definície nepotrebuje byť vyvažovaný, pretože prináša expertnú a teda nestrannú znalosť. Za „analytika" považoval aj Jána Benčíka, pretože „jeho úlohou nie je byť oponentom pána Kotlebu a jeho ľudí, ale byť človekom, ktorý mapuje bez komentára tieto veci" a rovna-

[13] V tomto poslednom prípade sa pieta týkala Jána Langoša, ktorý zomrel v roku 2006 a nie Jána Kuciaka.

[14] Treba však poznamenať, že tieto dve normy nemusia ísť proti sebe. Naopak, pieta môže vyzdvihnúť normu kvalitnej žurnalistiky, ktorú Ján Kuciak reprezentoval a jej súčasťou môže byť práve vyváženosť. Potom by nebolo „priam nemiestne" ale naopak nevyhnutné v danom okamihu viesť polemiky a diskusie.

[15] Použitým argumentom podobným hodnote piety bolo aj tvrdenie, že „keď máte vraždu novinára, tak asi ťažko budete hľadať niekoho, kto je za vraždu novinára, kto je proti vražde novinára, to je absurdné" [Bajánová 2018], slovami Štefana Hríba „zavolať nejakého novinára, ktorý by povedal, že to nevadí, že sa stala vražda […] tam to nemá zmysel" [Hríb 2018]. Diskusie vak boli primárne o médiách a nie o vražde.

ko tak odborník na domácu a zahraničnú politiku Ruska a Ukrajiny, Alexander Duleba, „nevystupuje ako strana sporu, ak komentuje kroky ministerstva zahraničných vecí" [ibid.]. Cieľom v Rádiu Expres je jednoducho „hľadať odborníkov a analytikov v rôznych think-tankoch, inštitúciách" [ibid.].

Implicitnú apolitickosť prisúdila „odborníkom" z univerzít aj Nikola Bajánová, ktorá ich dala do protikladu voči politikom. Sociológ Miloslav Bahna bol zavolaný, pretože už to nechcela „ťahať tou politickou linkou," mal „vyvažovať debatu nejakými výskumami," mal to byť „niekto z vedeckého poľa […] chceli sme tam mať aj niekoho, kto […] má aspoň nejaký odstup a má nejaký nadhľad" [Bajánová 2018]. Opäť je tu spájaná odbornosť s objektívnosťou v zmysle nestrannosti a apolitickosti, s možnosťou nahliadnuť na svet z pozície Archimedovho bodu a táto hodnota objektivity sa zdá byť nadradená hodnote vyváženosti pri tvorbe relácie. Zároveň však podľa Bajánovej „neexistuje objektívna pravda" [ibid.], čiže tu dochádza ku ko-existencii dvoch protikladných diskurzov v jednom subjekte – existencie objektivity a relativizmu.

Vyváženosť

Poslednou analyzovanou kategóriou bola hodnota vyváženosti. Tá bola v niektorých prípadoch explicitne odmietnutá. Tomáš Prokopčák odmietol politickú vyváženosť [majúc na mysli rozdelenie diskusného poľa na ľavicový, konzervatívny a centristický prúd žurnalistiky] ako princíp. On by si pri modelovej diskusii o budúcnosti médií zavolal proponenta tradičnej žurnalistiky deliacej sa na správy a komentáre, niekoho, kto si myslí, že žurnalistika má byť angažovaná a technológa argumentujúceho, že technológie podmieňujú, ako sa šíria informácie. Následne by zvažoval relevantnosť médií, ale otázku o politickom vymedzení „by si vôbec nekládol" [Prokopčák 2018].

Vyváženosť mohla byť odmietnutá prostredníctvom preferencie organizovania „názorových", „analytických" [Hríb 2018], „osvetových" [Bajánová 2018; Blaščák 2019] diskusií – „mozaík" [Kajtárová 2018]. Pri týchto diskusiách „nie je podmienkou to, aby tam boli všetky uhly pohľadu" [Hríb 2018]. Fedor Blaščák „programovo nerobil debaty […] že formát za a proti" [Blaščák 2019].

„Nie každá relácia má riešiť konflikt" [Bajánová 2018]. Vyváženosť ako hodnota sa tak podriaďuje hodnote osvety. Obe sú pritom súčasťou hodnoty verejného záujmu. Rovnako ako je vo verejnom záujme vyvážene diskutovať, tak môže byť vo verejnom záujme nechať sa vzdelávať. Podriadenie sa vyváženosti osvete tak môže byť vnímané ako plne legitímne v systéme žurnalistických hodnôt.

Vysvetlenie potenciálnej zbytočnosti formátu konfliktnej diskusie ponúkli Madleňák a Šimečka. Problémom môže byť, že „ľudia, ktorí sú absolútne na opačných póloch tej vyhrotenej diskusie, sa navzájom nepočúvajú, neargumentujú a každý iba dokola opakuje svoje mantry" [Madleňák 2018]. Cieľom naopak môže byť pozrieť sa na tému „viacerými pohľadmi" napríklad rôznych profesií

[Šimečka 2018] a oponent je kolegom, s ktorým nemusím súhlasiť, „ale v záujme vyjasnenia tej témy sa pokúšame dopátrať, kde je viac pravdy" [ibid.]. Oponent nie je cieľom, ktorého sa diskutér snaží zničiť. Debata s ľuďmi, ktorí tento princíp neuznávajú, je zbytočná, pretože z nej „nevyjde žiadne poznanie, lepšie porozumenie nejakej témy" [ibid.].

Inými slovami, v takomto ponímaní môže mať vyváženosť dokonca negatívny dopad a byť zbytočnou. Prestáva byť „kritériom pravdivosti" [McQuail 2016: 75], naopak stáva sa zábranou, ktorá pravdivosť znemožňuje.

Zmysluplnosť vyváženosti môže závisieť aj od kontextu: „Akože na tej Pohode? No to by bolo absurdné, že by tam boli dvaja Za slušné Slovensko, Hanzelová, Kroda, Kostolný a nejaký Rezník […] na Pohode to je ešte iný druh diskusie, lebo je na nejakom festivale, čo je nejaká atmosféra a že tam riešiť ‚spravodajský problém' je úplná blbosť. To sa vôbec ani nehodí." [Hríb 2018] Rovnako, ako v prípade piety, aj tu definuje význam hodnoty vyváženosti v danom momente spoločenský kontext. Pohoda je priestor, kde sa nehodí, aby zazneli proti sebe (niektoré) opačné názory. Diskusia tu slúži na dotvorenie atmosféry. Stáva sa explicitnou súčasťou dominantného diskurzu na danom mieste a nenarúša ho.[16]

Vylučovanie

Vedľa mediálnej rutiny a spoločenských a žurnalistických hodnôt sú pri tvorbe diskusií prítomné aj explicitné procedúry vylučovania. Kľúčovým prvkom týchto procedúr je protiklad rozumu a šialenstva. S tými, ktorí sú šialení, nemá zmysel diskutovať, pretože z definície šialenstva nemôžu prinášať zmysluplné postoje. Protiklad rozumu a šialenstva bol v rozhovoroch najčastejšie vyjadrovaný v kategórii „príčetnosti." Respondenti hovorili o pozývaní „príčetných ľudí" [Bajánová 2018; Balogová 2018; Kajtárová 2018; Prokopčák 2018], teda ľudí, ktorí sú „dostatočne kritickí" [Kajtárová 2018], „držiaci sa faktov" [Prokopčák 2018]. Na opačnej strane sú expresívne povedané „psychopati" [Kajtárová 2018], či „pomätenci" [Hríb 2018], jemnejšie povedané ľudia, ktorých pozícia „nemá v skutočnosti nič s kritikou […] je to klamanie" [Prokopčák 2018]. Konkrétne sa sem dajú podľa rôznych respondentov priradiť Milan Žitný (bezpečnostný analytik často vystupujúci v denníku Pravda), Luboš Blaha (kontroverzný ideovo konzervatívne-socialistický poslanec za Smer-SD), František Škvrnda (docent na Ekonomic-

[16] Tu je namieste zopakovať základ výskumu, ktorým je zistiť kto verejne diskutoval o médiách a aké boli diskurzívne stratégie organizátorov diskusií a nie kritika nevyváženosti konkrétnych diskusií. Pohoda nepodlieha legálnemu imperatívu vyváženosti ako RTVS, ani nie je žurnalistickým priestorom, v ktorom je vyváženosť základnou profesionálnou hodnotou. Cieľom analýzy nie je skúmať ktorúkoľvek konkrétnu diskusiu samú o sebe, ale ako súčasť súboru viacerých diskusií tvoriacich dohromady časť diskurzu. Táto analýza môže ukázať dominanciu niektorých názorov, avšak môže existovať mnoho pádnych dôvodov, pre ktoré by nebolo korektné kritizovať konkrétne prejavy názorovej zhody v diskusiách.

kej univerzite, ktorý v roku 2014 kandidoval za Komunistickú stranu Slovenska), Stanislav Mizík (poslanec za ĽSNS), Tibor Eliot Rostás (šéfredaktor časopisu Zem a vek), Lubo Huďo (novinár, ktorý pôsobil v Slobodnom vysielači, neskôr v Infovojne a v súčasnosti pracuje v Kulturblogu) a Eduard Chmelár (docent histórie, zakladateľ hnutia Socialisti.sk). Všetci títo sa v rozhovoroch vyskytli ako neprijateľní. Najčastejším dôvodom bolo ich údajné šírenie konšpirácií, v prípade Blahu jeho „štvavé [vyjadrovanie sa] na sociálnych sieťach" [Hübel 2018] a v prípade Chmelára bola dôvodom skutočnosť, že v danom čase kandidoval za politickú stranu [Bajánová 2018], či vo všeobecnosti jeho kauza falšovaných podpisov, pestrá politická minulosť a diskutabilná odbornosť [Kajtárová 2018].[17]

Okrem nich sú celkovo problematickí a z diskusií automaticky vylúčení reprezentanti tzv. alternatívnych médií. Príčin ich odmietnutia je viacero. Niekedy išlo o principiálne vylúčenie, ktoré nepotrebovalo ďalšie vysvetlenie [Blaščák 2019], pretože tento „vred" [Vagač 2018] je jednoducho „za čiarou" [Madleňák 2018]. Respondenti však uvádzali aj konkrétne dôvody, pre ktoré uvedené médiá odmietajú. Najčastejšou kritikou bolo, že „dezinformátori" [Klingová 2018] „fabulujú" [Bajánová 2018], inými slovami „prinášajú absolútne výmysly" [Balogová 2018]. To by ich človek musel po každej vete zastaviť „a povedať […] tu klamete" [Šimečka 2018]. Nielen, že údajne klamú, otázkou je, „či by to bola reálne rozumná debata" [Hanusinová 2018], „lebo oni neuznávajú princíp racionálnej debaty […] na každý argument oni odpovedia niečím, čo nemá žiadnu logiku, ale v ich hlave to funguje tá logika, pre mňa je to naprosto absurdné" [Šimečka 2018].

Všetky tieto argumenty posilňujú protiklad rozumu a šialenstva. Tí, ktorí sú na strane rozumu, prinášajú pravdu a držia sa faktov, naopak, tí, ktorí sú na strane šialenstva, či nepríčetnosti klamú a argumentujú iracionálne alebo nelogicky.

Ďalším problémom bolo, že ich údajným cieľom je „potlačiť akúkoľvek slobodnú debatu" a zrušiť demokraciu [ibid.], „to, čo robia [Extra plus alebo Zem a vek], je podkopávanie demokratických inštitúcií" [Balogová 2018]. Navyše „nemajú problém publikovať antisemitské texty" [ibid.], či anonymizovať autorov [Bajánová 2018]. Postava blázna tak nie je „smiešnou okrajovou figúrkou" [Foucault 1994: 17] ako v minulosti, ale sa stáva hrozbou pre spoločnosť. A tak, ako boli blázni vylučovaní od stredoveku, sú nepríčetní vylučovaní aj dnes.

Analýza ukazuje, že ich vylúčenie je základom hodnoty spoločenskej zodpovednosti žurnalistiky. Je záväzkom voči publiku a voči verejnosti [McQuail 2016: 168, 177]. Keďže tieto médiá dlhodobo šíria neoverené fakty „vy máte aj spoločenskú úlohu, nejakým spôsobom udržiavať aspoň nejaké zdravé jadro toho mediálneho trhu" [Balogová 2018]. Niektoré veci ani do verejnoprávneho média nepatria, „lebo to je tá základná debata o tom, že kedy má začínať ten gatekeeping" [Kajtárová 2018].

[17] Podľa Kajtárovej [2018] je však Chmelár zároveň „múdry" ale tiež „nie je úplne v pohode" a napríklad Globsec ho na svoje diskusie v minulosti zvykol volávať [Klingová 2018].

Šialenec v stredoveku získava symbolické postavenie. Je zatváraný pri mestských bránach [Foucault 1994: 15]. Gatekeeping – doslova udržanie brány – umožňuje oddeliť zdravé (mediálne) jadro od choroby šialenstva. „Toto vysoko symbolické postavenie si [šialenec] uchováva – pokiaľ sme ochotní pripustiť, že čo bolo kedysi viditeľnou baštou poriadku, je dnes pevnosťou nášho vedomia" [ibid.: 15]. Šialenstvo však nemá byť liečené, ale od 17. storočia je administratívne umlčované [ibid.: 37–39].[18]

Kategória šialenstva umožňuje prostredníctvom logiky ekvivalencie vytvoriť spoločenský antagonizmus [Laclau, Mouffe 2001: 129]. Rôzne elementy diskurzu redukuje na ich esenciu, ktorou je odlišnosť od Iného. V tomto prípade ide o odlišnosť voči rozumu. Logika ekvivalencie je tak logikou zjednodušenia politického priestoru [ibid.: 130]. Obmedzuje variabilitu a na jednu úroveň kladie Františka Škvrndu (KSS) so Stanislavom Mizíkom (ĽSNS).

V praxi sa logika ekvivalencie prejavuje argumentačným faulom slameného panáka, v ktorom sa za typický príklad odlišného názoru považuje (z môjho pohľadu) zjavný nezmysel (ktorý ale môže určitá skupina ľudí považovať za zmysluplný): „To je tá večná diskusia, že tak sú dva názory. Jeden je, že je Zem guľatá a druhý je, že Zem je rovná. A prečo by sme nemali dať priestor tomu, kto hovorí, že je rovná? No preto, lebo je to zjavná blbosť." [Hríb 2018] Hoci niekto môže súhlasiť s podobným tvrdením, problémom je, ak je takéto tvrdenie inštrumentálne využité na vylúčenie základom geografie neodporujúcich odlišných pohľadov – ak sa kladie ekvivalencia medzi tvrdenie, že Zem je plochá a akékoľvek ďalšie tvrdenie, ktoré by nijak nepopieralo fyziku.

Ďalšie analógie zahŕňajú údajnú nezmyselnosť diskusií o pedofiloch s pedofilmi [Klingová 2018] a naopak odmietajú nevyhnutnosť diskusie o fašistoch s fašistami, či o rakovine s onkologickým pacientom [Milo 2018; Závodský 2018].[19]

Absurdné analógie nemusia byť len z oblasti prírodných vied, ich základom môže byť extrémny príklad zo žurnalistky. Aj tu funguje logika ekvivalencie a potenciálnym oponentom sa stáva šialený subjekt zastávajúci údajne nezmyselný, extrémny názor. Rovnako, ako je Zem guľatá, tak sú investigatíva a žurnalistika nespochybniteľné a preto sú kritici týchto hodnôt nepredstaviteľní, či neželaní. Fedor Blaščák si nevie pri téme významu novinárov alebo investigatívy predsta-

[18] Vylučovanie pociťujú samotní „nepríčetní": novinári stredného prúdu odmietajú chodiť do alternatívnych médií, „aby nás nelegitimizovali" [Hazucha 2019]. „Ak aj by som chcel pozvať nejakých politológov, ktorí sú preferovaní v hlavných médiách, aj keby chcel vnútorne, aj by šiel, ale nepôjde, pretože by mu hrozila doslova sociálna smrť a média ho udupú, že preboha, veď si legitimizoval alternatívne médiá." [Anonymizované 2019]

[19] Implicitne kriticky sa k argumentu slameným panákom vyjadril Tomáš Prokopčák, ktorý odlíšil debatu o médiách od debaty o časticovej fyzike: „Pri časticovej fyzike máte výsledok experimentu a teóriu... a buď to tak je, alebo nie je […] ale pri debate o tom, ako by mali vyzerať média v 21. storočí, je názorov milión dvanásť a len by mali rešpektovať elementárnu slušnosť a zákony tejto krajiny a fakty." [Prokopčák 2018]

viť človeka, ktorý „to spochybňuje, že to netreba robiť (sic)“ [Blaščák 2019]. „Kto je ten človek, ktorý rozpráva, že dezinformácie neovplyvňujú voľby?“ kládla si otázku Katarína Klingová [2018]. Pobúrenými slovami Maútša Nakatu: „Ale baviť sa o význame žurnalistiky? Vážne? Ako, ako fakt? A ako čo bola hlavná téma osemdesiatehodeviateho, okrem slobodných volieb?“ [Nakata 2019]

Diskusia: vyváženosť proti vylučovaniu

Hoci protiklad rozumu a šialenstva umožnil vylúčenie tzv. alternatívných médií a hodnota vyváženosti sa ukázala byť podriadenou ostatným hodnotám, stále ešte je to hodnota, ktorá je rešpektovaná.

Michal Magušin usiloval o vyváženosť v diskusii, „aby tam naozaj došlo ku konfrontácii tých dvoch pohľadov a jasne sa ukázalo, že ktorý ten pohľad […] má lepšie argumenty a ktorý má horšie argumenty. A tí ľudia nechceli prísť. Toto [výsledná zostava diskutujúcich] bol taký plán B.“ [Magušin 2018]

V Café Európa síce odmietajú pozývať ľudí z tzv. alternatívnych médií, ako sú napr. Rostas alebo Huďo, ale v období rozhovoru sa tejto problematike venovali, pretože nie sú úplne stotožnení „s tým, robiť diskusie, na ktoré vôbec neprizveme druhú stranu“ [Madleňák 2018]. Rovnako tak v RTVS „sa na tieto témy pravidelne debatuje medzi dramaturgmi, že koho pozvať […] a neprišli sme na riešenie […] na to ešte nikto nevymyslel nejaký univerzálny návod […] a ja hlavne neviem, čo spôsobím, keď ich nepozvem, však zase sa hovorí, že ale veď oni si aj tak nájdu svoje publikum a tým pádom som nič vlastne nevyriešila“ [Bajánová 2018].

Mnohí prítomnosť odlišného názoru v diskusiách vítali. Beata Balogová by „nemala problém diskutovať s niekým, kto dokáže prinášať iný typ názorov […] môže byť marxista,“ môže uznávať prácu Noama Chomského [Balogová 2018]. Jozef Hübel [2018] kritizoval diskusie Štefana Hríba pre jednofarebnosť. Vo verejnoprávnej televízii má podľa neho byť paritné zastúpenie za a proti. Nikola Bajánová [2018] by sa radila s ľuďmi z akademického prostredia, vo vydavateľstve Veda, či Sociologickom ústave, aby našla človeka kritického voči médiám stredného prúdu. Katarína Klingová [2018] sa pýtala, či by som jej vedel niekoho odporučiť. V RTVS sa v prípade, že existujú na danú tému viaceré relevantné názory, snažia pozvať hostí tak, aby boli zastúpené [Jančkárová 2018]. V spravodajstve „nie je nič dôležitejšie, ako byť vyvážený“ [Závodský 2018] a Branislav Závodský „robí všetko pre to, aby dokázal […] pravičiarovi robiť ľavičiara a ľavičiarovi robiť pravičiara“ [ibid.]. Prizvanie názorovo vzdialených hostí by mohlo spraviť závery diskusie legitímnejšími pre ľudí, „ktorí sú voči nám v názorovej opozícii“ [Madleňák 2018].

Podľa Tomáša Prokopčáka mať v diskusii „troch hostí, ktorí si pritakávajú, je najhoršia vec na svete“ a je samozrejmé, „že médiá si zasluhujú legitímnu kritiku“ [Prokopčák 2018]. Problémom však môže byť „strašný sémantický rozstrel“ slova

„kritizovať" [ibid.] a v tomto zmysle sa niektorí respondenti opätovne vymedzili voči tomu, že by kritickí respondenti presadzovali „extrémistické myšlienky" [Balogová 2018], či spochybňovali „základy liberálnej demokracie" [Milo 2018].

V deviatich rozhovoroch som sa pýtal na znalosť českých médií, ktoré sa často vymedzujú voči tradičným médiám – Alarm a Deník Referendum. Väčšina ich poznala, hoc i len zbežne, ale žiaden z respondentov by s novinármi z týchto médií nemal problém diskutovať. Na Slovensko sú často volaní odborníci z Česka. Ich pozývanie však môže byť problematické, pretože by sa neorientovali v slovenských reáliách [Blaščák 2019] a zároveň je z Prahy do Bratislavy príliš ďaleko a vždy je lepšie mať človeka priamo v štúdiu ako na telefóne [Blaščák 2019; Kajtárová 2018].

Potenciálny argument, že diskusie boli nevyvážené, pretože by to znamenalo volať anti-systémových, či empiricky nekorektných „žurnalistov" tu naráža na existenciu alternatívy, ktorá nie je anti-demokratická a usiluje o empirickú korektnosť (napríklad zmienený Alarm a Deník Referendum). Zrejme najbližšie by táto alternatíva mala ku kritickej tradícii v rámci mediálnych štúdií zmienenej v úvode. Diskusie v Česku, kde sa predstavitelia tejto alternatívy dostávajú do verejného priestoru stredného prúdu, ukazujú možnosť debaty a sú odpoveďou na kritiku Madleňáka a Šimečku, že by šlo o vyhrotené diskusie, kde si každá strana dokola opakuje svoje mantry.

Celkovo teda platí, že vyváženosť ako hodnota bola poväčšine akceptovaná a kritika médií stredného prúdu považovaná za legitímnu, táto hodnota však bola v praxi podriadená iným hodnotám.

Záver

Cieľom tohto článku bolo odpovedať na otázku, kto v analyzovanom období na Slovensku verejne diskutoval o médiách a aké použili organizátori diskurzívne stratégie pri formovaní hegemonického diskurzu tvorenom diskusiami o médiách. Základným teoretickým podkladom mu bola otázka: „Kto hovorí?" z Foucaultovej archeológie diskurzu. Sofistikované post-štrukturalistické analýzy dopĺňa omnoho jednoduchšou analýzou početnosti verejných normatívnych afiliácií diskutujúcich. Toto doplnenie môže vychádzať zo špecifickej kultúry verejnej diskusie, ktorá na Slovensku, zdá sa, nevedie k názorovej konfrontácii.

Analýza ukázala dominanciu stredoprúdovej normatívnej príslušnosti. Inštitucionálne bola vyjadrená liberálnym alebo konzervatívnym médiom, stredovou až stredopravou politickou stranou alebo mimovládnou organizáciou normatívne sa vymedzujúcou voči mediálnemu kraju.

Vyváženosť diskutujúcich bola s jednou výnimkou prítomná len v diskusiách politikov v RTVS a regionálnej TV Bratislava. Tou výnimkou je Večera s Havranom, kde o RTVS diskutoval aj jej riaditeľ podporovaný SNS a Smerom-SD ako jedna strana sporu.

Ako je to možné, že v slovenských diskusiách o médiách bola zistená taká silná diskurzívna dominancia centristických subjektov? Závery limitované skúmanou vzorkou naznačujú, že v prvom rade dochádza k využívaniu procedúry vylučovania založenej na protiklade rozumu a šialenstva. Z diskusií sú vylúčení všetci, ktorí sú označení za nepríčetných, vrátane reprezentantov tzv. alternatívnych médií.

Respondenti využili celý repertoár analógií týkajúcich sa plochosti Zeme, pedofilov, zmysluplnosti investigatívnej žurnalistiky a šírenia dezinformácií, ktoré sa však pri bližšom skúmaní môžu ukázať ako problematické. Napríklad o zahrnutie pedofilov do diskusie o pedofílii sa nedávno pokúsil denník SME [2019]. Známy investigatívny novinár Tom Nicholson dnes už trošku rozumie názoru, že jeho práca nemá zmysel a vysvetľuje túto nezmyselnosť väčším záujmom ľudí na vlastnom prospechu, než na vyšetrení privatizácie [Vagovič 2018: 16:38–18:00]. A v českej akadémií sa dajú nájsť aj postoje spochybňujúce zásadnosť významu dezinformácií [Eberle, Daniel 2019].

Druhým faktorom, ktorý prispieva k absencii vyváženosti v slovenských diskusiách o médiách, môže byť mediálna rutina nadraďujúca praktické snahy získať hostí na danú tému nad princíp vyváženosti. Ukazuje sa, že ideológia jednoducho nemusí byť funkciou intencií aktéra [Hall 2007: 76].

Tretím faktorom je hierarchia spoločenských a žurnalistických hodnôt. Účinnosť protikladu rozumu a šialenstva je možná len na základe hodnoty spoločenskej zodpovednosti žurnalistov. Konflikt v diskusii môže obmedzovať aj pieta.

Okrem piety je vyváženosti nadradená expertnosť reprezentujúca hostí ako nezávislých expertov a nie strany sporu. Jednoduchá analýza verejných normatívnych afiliácií hostí relácie Rádia Expres „Braňo Závodský Naživo" počas rokov 2017–2019, ktoré sa venovali témam Ruska a Ukrajiny, dobre ukazuje, ako takýto postoj môže viesť k vylúčeniu druhej strany sporu. Verejná normatívna afiliácia hostí zahŕňa stredopravé politické strany SDKÚ-DS, OKS a bývalého poradcu prezidenta Kisku, mimovládne organizácie SFPA a NOS, Denník N a NATO.[20] Nepochybne ide o odborníkov, chýbajú však medzi nimi odborníci s odlišnou normatívnou afiliáciou vo vzťahu k Rusku a Ukrajine.

Hodnota vyváženosť môže byť podriadená aj hodnote osvety a môže byť aj explicitne odmietnutá v špecifických kontextoch, napríklad na Pohode.

Väčšina organizátorov diskusií o médiách však túto hodnotu uznáva. Naopak, niektorých trápilo, že nevedeli, koho by mohli zavolať, aby mali vyváženú diskusiu. Táto posledná skutočnosť je základom perspektívy, že hoci dominancia v diskurzívnom poli sa na základe predloženej analýzy zdá byť takmer nepreniknuteľná a jej dopadom mohol byť aj vznik tzv. alternatívnych médií, v budúcnosti by sa hodnota vyváženosti mohla stať základnou žurnalistickou normou aj pri diskusii o médiách.

[20] Duleba, Marônková, Forró, Zajac, Mesežnikov, Mikloš a Bútora.

Tomáš Profant *získal doktorát z politológie na Univerzite v Kasseli. Je seniorným výskumným pracovníkom na Ústave medzinárodných vzťahov v Prahe a ako odborný asistent pôsobí na Fakulte sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave. Medzi jeho odborné záujmy patrí medzinárodná politická ekonómia, politická ekológia, rozvojová spolupráca a postkoloniálna teória. Nedávno mu vyšla kniha* New Donors on the Postcolonial Crossroads: Eastern Europe and Western Aid *(Routledge, 2019).*

Literatúra

Althusser, L. 1971. *Lenin and Philosophy and Other Essays*. New York and London: Monthly Review Press.
Berák, M. 2018. „Média viery." *Deník Referendum* [online]. Dostupné na: https://denikreferendum.cz/clanek/27036-media-viery-.
Bagdikian, B. H. 2004. *The New Media Monopoly*. Boston: Beacon Press.
Bourdieu, P. 2001–2002. „O televízii." *Kino-Ikon* 1-2/01, 1/02: 156–165, 89–100, 126–144.
Cirner, M. 2012. „Sociálna demokracia – ideologická podstata strany Smer-SD?" *Annales Scientia Politica* 1 (1): 76–79.
Čobejová, E. 2013. „Karol a jeho noviny" *.týdeň* [online], 13. 1. 2013. Dostupné na: https://www.tyzden.sk/casopis/12689/karol-a-jeho-noviny/.
D'Alessio, D., M. Allen. 2000. „Media Bias in Presidential Elections: A Meta-Analysis." *Journal of Communication* 50 (4): 133–156, https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2000.tb02866.x.
Dean, M. 2010. *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE.
Denník N. 2018. „Moc a médiá, spoluorganizátor: Nadácia Jána Langoša." *Youtube* [online], 27. 3. 2018. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=PhLGerAdPNQ.
Denník N. 2019. „O Denníku N." *Denník N* [online], August. Dostupné na: https://dennikn.sk/o-denniku-n/.
Eberle, J., J. Daniel. 2019. „Jak se Česko začalo bát hybridní války a proč na slovech záleží." *Ústav mezinárodních vztahů Praha* [online], 1. 2. 2019. Dostupné na: https://iir.cz/article/jak-se-cesko-zacalo-bat-hybridni-valky-a-proc-na-slovech-zalezi.
Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London and New York: Routledge, https://doi.org/10.4324/9780203697078.
Foucault, M. 1994. *Dějiny šílenství v době osvícenství. Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
Foucault, M. 1999. *Vůle k vědění. Dějiny sexuality I*. Praha: Herrmann & synové.
Foucault, M. 2002. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové.
Foucault, M. 2006. *Rád diskurzu*. Bratislava: Agora.
Gramsci, A. 1959. *Sešity z vězení*. Praha: Československý spisovatel.
Groeling, J. 2013. „Media Bias by the Numbers: Challenges and Opportunities in the Empirical Study of Partisan News." *Annual Review of Political Sience* 16: 129–151, https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-040811-115123.
Hall, S. 2007. „Znovunalezení ‚ideologie': návrat potlačeného zpět do mediálních studií." *Mediální studia* 1: 68–77.
Hall, S., I. Conell, L. Curtis. 2007. „The 'Unity' of Current Affairs Television." Pp. 325–364 in G. Anne, C. Jan, E. Mark, H. Stuart, W. Helen (eds.). *CCCS Selected Working Papers. Volume 2*. London and New York: Routledge.

Hamilton, J. T. 2004. *All the News That's Fit to Sell*. Princeton: Princeton University Press.
Herman, E. S., N. Chomsky. 2002. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media.* New York: Pantheon.
Hopmann, D. N., P. Van Aelst, G. Legnante. 2012. „Political Balance in the News: A Review of Concepts, Operationalizations and Key Findings." *Journalism* 13 (2): 240–257, https://doi.org/10.1177/1464884911427804.
Hynčica, P., D. Šárovec. 2018. „Slovenské politické strany optikou konceptu novosti." *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 10 (2–3): 7–34, https://doi.org/10.24132/actaff.2018.10.2-3.1.
Kopeček, L. 2006. „Analýza působení Aliance nového občana ve slovenské politice." *Středoevropské politické studie* 8 (4): 413–430.
Laclau, E., C. Mouffe. 2001. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London and New York: Verso.
Marušiak, J. 2017. „Political Entrepreneurs as a Challenge for the Party System in Slovakia." *Politologický časopis – Czech Journal of Political Science* XXIV (2): 179–200, https://doi.org/10.5817/PC2017-2-179.
McChesney, R. W. 2009. *Problém médií. Jak uvažovat o denšních médiích*. Všeň: Grimmus.
McQuail, D. 2003. *Mass Communication Theory.* London: Sage.
McQuail, D. 2016. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Karolinum.
Moravec, V. 2017. „Moderátor Václav Moravec: Nenávidíme cudzincov, ale vládnu nám Slovák a Polojaponec. Je to blázinec." Rozhovor viedli Pavel Bielik a Branislav Oprala. *Denník N* [online], 30. 11. 2017. Dostupné na: https://dennikn.sk/954504/moderator-vaclav-moravec-nenavidime-cudzincov-ale-vladnu-nam-slovak-a-polojaponec-je-to-blazninec/.
O médiách. 2019. „SME spustilo Konzervatívny web a s ním aj kontroverzné názory." *O médiách* [online], 19. 6. 2019. Dostupné na: https://www.omediach.com/internet/15850-sme-spustilo-konzervativny-web-a-s-nim-aj-kontroverzne-nazory.
PEVŠ. 2018. „Okrúhly stôl s mediálnymi profesionálmi a zástupcami najdôležitejších médií." Konference *Pravda, lož, sloboda a regulácia: médiá, sociálne siete a šírenie informácií*, Paneurópska vysoká škola, 25. 3. 2018. Dostupné na: https://www.paneurouni.com/aktuality-masmedii/pozyvame-vas-na-medzinarodnu-vedecku-konferenciu-pravda-loz-sloboda-prejavu-v-kontexte-modernych-technologii/.
Respekt. n.a. „Kontakty." *Respekt* [online]. Dostupné na: https://www.respekt.cz/kontakty.
Samec, T., P. Gibas. 2018. „Urban Political Ecology of Worth and Value: Enacting Allotments in Media Discourse." *Space and Culture*, https://doi.org/10.1177/1206331218806169.
Sekerák, M. 2019. „Towards Conservatism? Party Politics in Slovakia at the End of the 2010s." *European View* 18 (2): 233–241, https://doi.org/10.1177/1781685819883965.
Schreier, M. 2012. *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: SAGE.
SME. n.a. „Etický kódex denníka SME a vydavateľstva Petit Press." *Sme.sk* [online]. Dostupné na: https://www.sme.sk/dok/20449554/eticky-kodex-dennika-sme-a-vydavatelstva-petit-press.
SME. 2019. „Hovorili sme s pedofilným učiteľom: Čakal som roky, kým som dievčaťu vyznal lásku." *Sme.sk* [online]. Dostupné na: https://domov.sme.sk/c/22159054/hovorili-sme-s-pedofilnym-ucitelom-niektorym-z-nas-nedochadza-ze-sex-dietatu-ublizuje.html.
Solik, M., L. Holaň. 2019. „Prokremelské propagandistické ‚alternativní' mediální weby na Slovensku." *Politologická revue* 25 (2): 27–64.
Sudor, K. 2016. „Novinár Daniška: Pravicu zlikvidovala Radičová." *Denník N* [online]. Dostupné na: https://dennikn.sk/343828/novinar-daniska-pravicu-zlikvidovala-

radicova/https://medialne.etrend.sk/tlac/z-tyzdna-odchadzaju-daniska-majchrak-aj-hanus-casopis-je-pre-nich-prilis-liberalny.html.
TREND. n.a.a „Trend." *Etrend.sk* [online]. Dostupné na: https://www.etrend.sk/tlacene-tituly-trend.html.
TREND. n.a.b „Etický kódex." *Etrend.sk* [online]. Dostupné na: https://www.etrend.sk/eticky-kodex.html.
Ward, S. J. A. 2006. *The Invention of Journalism Ethics, First Edition: The Path to Objectivity and Beyond*. Montréal: McGill-Queen's University Press.
Urbániková, M., J. Volek. 2017. *Čeští novináři v komparativní perspektivě. Hybridní, virtuální a mizející žurnalisté v post-transformační fázi*. Praha: Academia.
Vagovič, M. 2018. „NA ROVINU s Tomom Nicholsonom: Čo robila u tajných Kaliňákova žena." *Aktuality.sk* [online], 7. 2. 2018. Dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/562231/na-rovinu-s-tomom-nicholsonom-co-robila-u-tajnych-kalinakova-zena/.

Komunikácia s respondentami

Anonymizované. 2019. „Rozhovor s (Anonymizované)." Telefonicky 15. 2. 2019.
Bajánová, N. 2018. „Rozhovor s Nikolou Bajánovou." Osobne 17. 8. 2018.
Balogová, B. 2018. „Rozhovor s Beatou Balogovou." Osobne 10. 8. 2018.
Blaščák, F. 2019. „Rozhovor s Fedorom Blaščákom." Osobne 23. 5. 2019.
Hanusinová, L. 2018. „Rozhovor s Luciou Hanusinovou." Osobne 26. 7. 2018.
Hazucha, M. 2019. „Rozhovor s Miroslavom Hazuchom." Osobne 16. 2. 2019.
Hríb, Š. 2018. „Rozhovor so Štefanom Hríbom." Osobne 2. 8. 2018 (rozhovor bol vedený zároveň s Michalom Magušinom).
Hübel, J. 2018. „Rozhovor s Jozefom Hübelom." Osobne 5. 12. 2018.
Jančkárová, M. 2018. „ODPOVEĎ: Prosba o rozhovor." 1. 8. 2018.
Kajtárová, G. 2018. „Rozhovor s Gabrielou Kajtárovou." Osobne 31. 7. 2018.
Klingová, K. 2018. „Rozhovor s Katarínou Klingovou." Osobne 19. 11. 2018.
Koróni, B. 2019. „Prosba o rozhovor." Emailová komunikácia 25. 2. 2019.
Madleňák, T. 2018. „Rozhovor s Tomášom Madleňákom." Osobne 26. 7. 2018.
Magušin, M. 2018. „Rozhovor s Michalom Magušinom." Osobne 2. 8. 2018 (rozhovor bol zároveň vedený so Štefanom Hríbom).
Milo, D. 2018. „Rozhovor s Danielom Milom." Telefonicky 14. 8. 2018.
Nakata, M. 2019. „Rozhovor s Matúšom Nakatom." Telefonicky 23. 5. 2019.
Prokopčák, T. 2018. „Rozhovor s Tomášom Prokopčákom." Osobne 31. 7. 2018.
Radičová, I. 2018. „Rozhovor s Ivetou Radičovou." Osobne 20. 8. 2018.
Šimečka, M. M. 2018. „Rozhovor s Martinom M. Šimečkom." Osobne 1. 10. 2018.
Šnídl, V. 2019. „Rozhovor s Vladimírom Šnídlom." Telefonicky 2. 9. 2019.
Tódová, M. 2018. „Bez predmetu." Emailová komunikácia 6. 8. 2018.
Vagač, F. 2018. „Rozhovor s Filipom Vagačom." Osobne 23. 10. 2018.
Závodský, B. 2018. „Rozhovor s Branislavom Závodským." Osobne 16. 11. 2018.

Zoznam skratiek

ANO	Aliancia nového občana
CIF	Fórum kreatívneho priemyslu
ČCIŽ	České centrum pre investigatívnu žurnalistiku

ČT	Česká televízia
FMK UCM	Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave
IPI	International Press Institute
KDH	Kresťanskodemokratické hnutie
ĽSNS	Ľudová strana naše Slovensko
NATO	Organizácia Severoatlantickej zmluvy
NOS	Nadácia otvorenej spoločnosti
NZK	Nadácia Zastavme korupciu
OKS	Občianska konzervatívna strana
OĽaNO	Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti
PEVŠ	Paneurópska vysoká škola
PS	Progresívne Slovensko
RTVS	Rozhlas a televízia Slovenska
SaS	Sloboda a Solidarita
SAV	Slovenská akadémia vied
SDKÚ–DS	Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana
SFPA	Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku
SITA	Slovenská tlačová agentúra a. s.
Smer-SD	Smer – sociálna demokracia
SNS	Slovenská národná strana
SSPI	Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku
SV	Slobodný vysielač
TASR	Tlačová agentúra Slovenskej republiky
TI	Transparency International
ZSS	Za slušné Slovensko